

UOT 339.5
JEL F10

VƏLİYEVƏ S.İ., doktorant
KTN-nin Aqrar Tədqiqatlar Mərkəzi

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDAN FİNDIQ İXRACININ ARTIRILMASI İSTİQAMƏTLƏRİ

Xülasə

Azərbaycanın qeyri-neft sektoru üzrə ixracında əsas məhsullardan biri qabığı təmizlənmiş meşə fındığıdır. Belə ki, 2017-ci ildə qabığı təmizlənmiş meşə fındığı Azərbaycanın qeyri-neft sektoru üzrə ixracının 7,4 faizini, 2018-ci ildə isə 5,5 faizini təşkil etmişdir. Hazırda Azərbaycan qabığı təmizlənmiş meşə fındığının ixracı ilə bağlı dünya üzrə ilk beşlikdə təmsil olunur. Ölkədə intensiv fındıq bağlarının salınması və ümumilikdə fındıq bağlarının sahəsinin 80 min hektara çatdırılmasının hədəflənməsi isə qarşıdakı illərdə bu sahədə potensialın daha dolğun reallaşmasına və ixracının artmasına xidmət edəcəkdir. Bu məqalədə də müəllif respublikamızda fındıq ixracının mövcud vəziyyətini qiymətləndirir, ixracın artırılması və fındığın emalının dərinləşdirilməsi ilə bağlı təkliflər verir.

Açar sözlər: qeyri-neft sektoru, kənd təsərrüfatı, meşə fındığı, ixrac, rəqəbatqabiliyyəti.

GİRİŞ

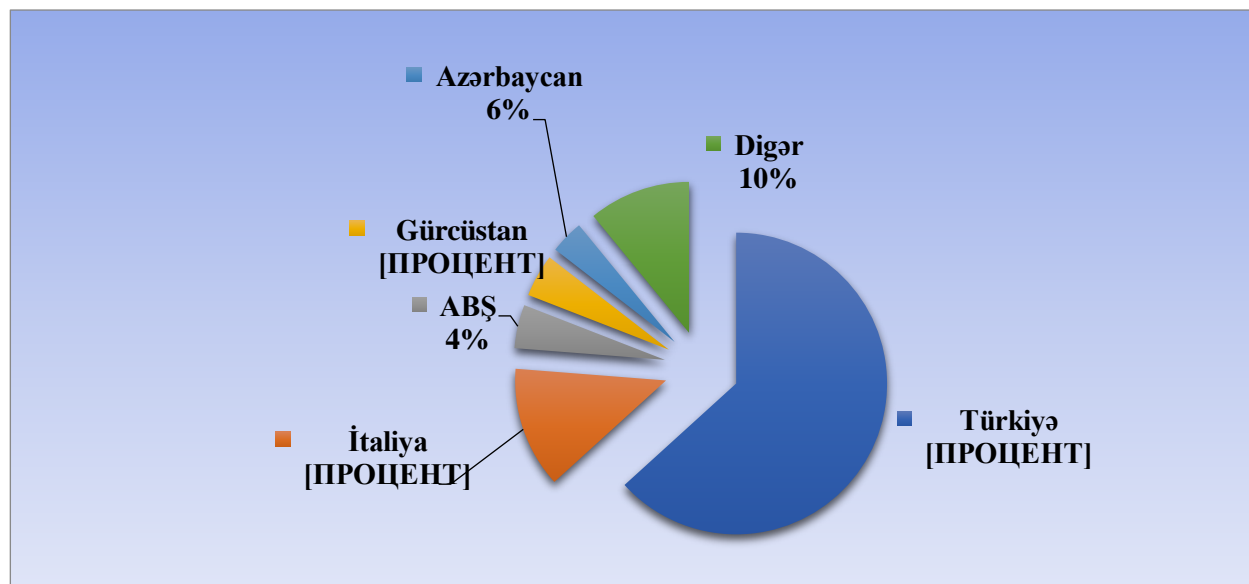
Azərbaycan Respublikasında meyvə-tərəvəz ixracında meşə fındığı əhəmiyyətli paya sahibdir. Belə ki, 2018-ci ildə Azərbaycandan 559,6 milyon ABŞ dolları dəyərində meyvə-tərəvəz ixrac edilmişdir(7) və bunun 17 faizini (93,5 milyon ABŞ dolları) meşə fındığı təşkil etmişdir. Məlumat üçün qeyd edək ki, 2018-ci ildə Azərbaycandan 1689,2 milyon ABŞ dolları dəyərində qeyri-neft məhsulları ixrac edilmişdir ki, bu da 2017-ci ilə nisbətən faktiki qiymətlərlə 9,8 faiz, real ifadədə isə 1 faiz çoxdur(6). 2018-ci ildə Azərbaycanda meyvə-tərəvəz ixracı isə 11 faiz atmışdır. Amma 2018-ci ildə dünya bazarında meşə fındığının qiymətində baş verən ucuzlaşma Azərbaycandan bu məhsulun ixracına təsir etmişdir. Nəticədə 2018-ci ildə qabığı təmizlənmiş meşə fındığının ixracı dəyər baxımında 18 faiz, həcm baxımından 12 faiz azalmışdır. Azərbaycan sahibkarları məhsullarını saxlayaraq 2019-cu ilin ilk aylarında daha münasib qiymətə ixrac etməyə üstünlük vermişlər. Məhz 2019-cu ilin birinci rübündə 2018-ci ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə meşə fındığının ixracının 62 faiz artması da bunun təsdiqidir.

Ümumiyyətlə, 2016-cı il 06 dekabr tarixində təsdiqlənən “Azərbaycan Respublikasında kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalına və emalına dair Strateji Yol Xəritəsi”nin(1) çərçivəsində görülməli tədbirlər nəticəsində qarşıdakı illərdə də kənd təsərrüfatı məhsullarının ixracının artacağı proqnozlaşdırılır.

Bu məqalədə də meyvə-tərəvəz ixracında mühüm paya sahib olan meşə fındığının ixracı ilə bağlı mövcud vəziyyət öyrənilir və bu istiqamətdə həyata keçirilən tədbirlərin ixraca təsiri qiymətləndirilir. Həmçinin meşə fındığı ixracının artırılması və onun emalının dərinləşdirilməsi ilə bağlı təkliflər verir.

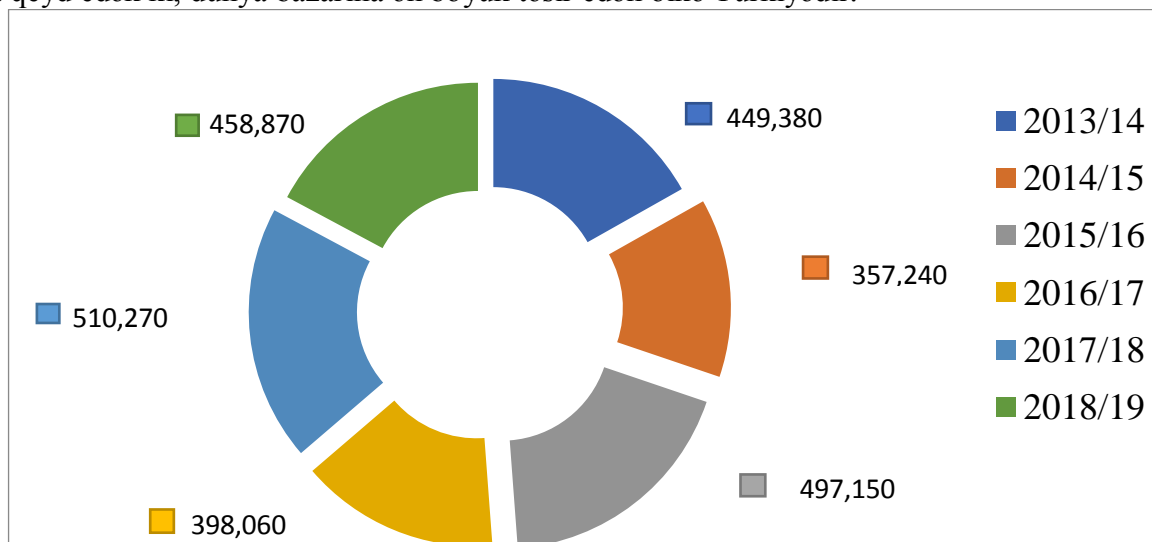
1. Dünya fındıq bazarı üzrə göstəricilərin təhlili

Dünya miqyasında fındıq istehsalı 30 ölkəyə məxsusdur. Qlobal fındıq istehsalının 90 faizi beş ölkənin payına düşür. Belə ki, dünya üzrə fındıq istehsalının 63 faizi Türkiyənin, 13 faizi İtaliyanın, 4 faizi ABŞ-ın, 4 faizi Gürcüstanın və 6 faizi Azərbaycanın payına düşür. Çili, İran dünya üzrə istehsalın 6 faizini, yerdə qalan ölkələr isə 4 faizini təmin edir.

Şəkil 1. Əsas istehsalçı ölkələrin dünya üzrə fındıq istehsalında payı(11)

Dünya üzrə fındıq istehsalının dinamikası beş əsas istehsalçı ölkə təsir göstərir. Amma onu da qeyd etmək ki, dünya bazarına ən böyük təsir edən ölkə Türkiyədir.

Şəkil 2. 2014 – 2018-ci illərdə fındıq istehsalının həcmi, ton-la (11)

Qeyd etmək ki, fındıq idxalının dəyər ifadəsində 95 faizi qabıqsız fındıqdan ibarətdir (Cədvəl 1). Fındıq idxalının natural həcmi qabıqsız fındıq hesabına 2015-2016-cı illər ərzində təqribən eyni səviyyədə qalsa da 2018-cü ildə kəskin artaraq 262 min ton olmuşdur.

Cədvəl 1.

Qlobal fındıq idxalının həcmi və strukturu

	2015		2016		2017		2018	
	Dəyəri, min \$	Həcmi, min ton	Dəyəri, min \$	Həcmi, min ton	Dəyəri, min \$	Həcmi, min ton	Dəyəri, min \$	Həcmi, min ton
Qabıqsız fındıq	120,228	216,272	1,960,921	220,520	1749,550	237,109	1,687,718	262,724
Qabıqlı fındıq	2,324,440	21,305	77,456	17,766	66,451	15,720	85,987	25,536
Cəmi	2,444,668	237,577	2,038,377	238,286	1,816,001	252,829	1,773,705	288,260

Mənbə: (10)

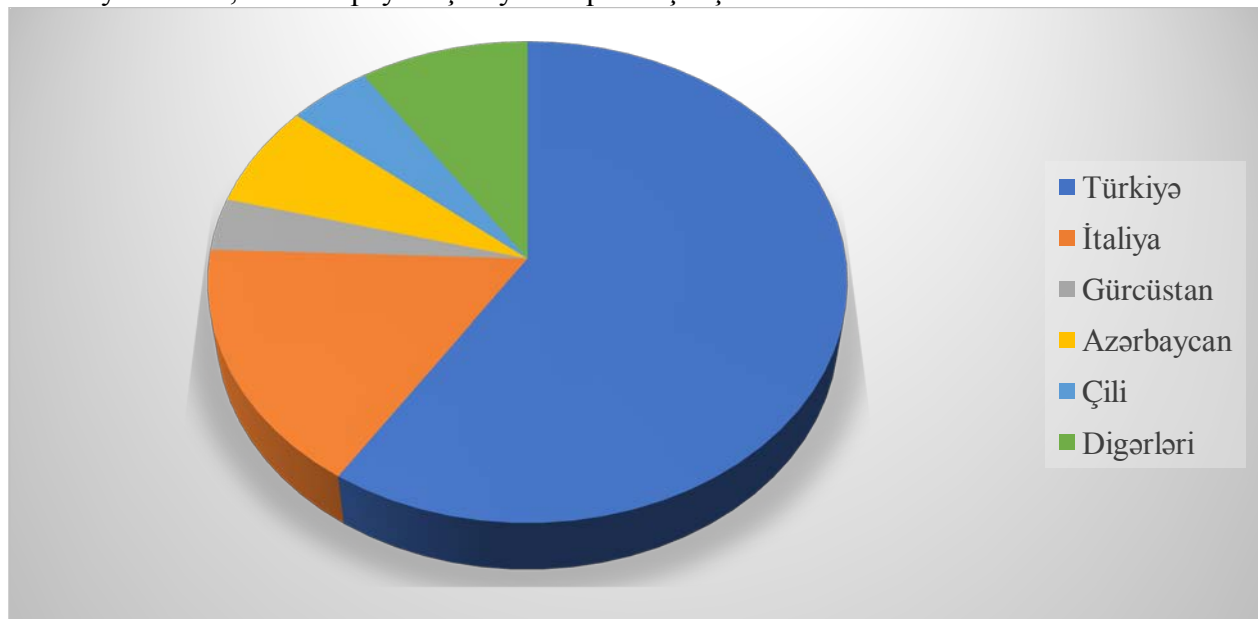
2014-2018-cü illər ərzində qabıqsız fındığın idxal qiyməti 31,5 faiz, qabıqlı fındığın idxal qiyməti isə 44,7 faiz azalmışdır (Cədvəl 2).

Cədvəl 2.

Fındığın dünya üzrə orta idxal qiyməti, USD/ton					
	2014	2015	2016	2017	2018
Qabıqsız fındıq	8,460	10,749	8,894	7,379	6,431
Qabıqlı fındıq	4,880	5,643	4,360	4,228	3,371

Mənbə: (10)

Dünya üzrə qabığı təmizlənmiş meşə fındığı ixracına nəzər saldıqda isə aydın olur ki, burada həlledici paya Türkiyə Respublikası sahibdir. 2018-ci ildə dünya üzrə fındıq ixracının strukturunu təhlil etsək görürük ki, Türkiyə 59,2 faizlik payla birinci, İtaliya 16,4 faizlik payla ikinci, Azərbaycan isə 6,9 faizlik payla üçün yerdə qərarlaşmışdılar.

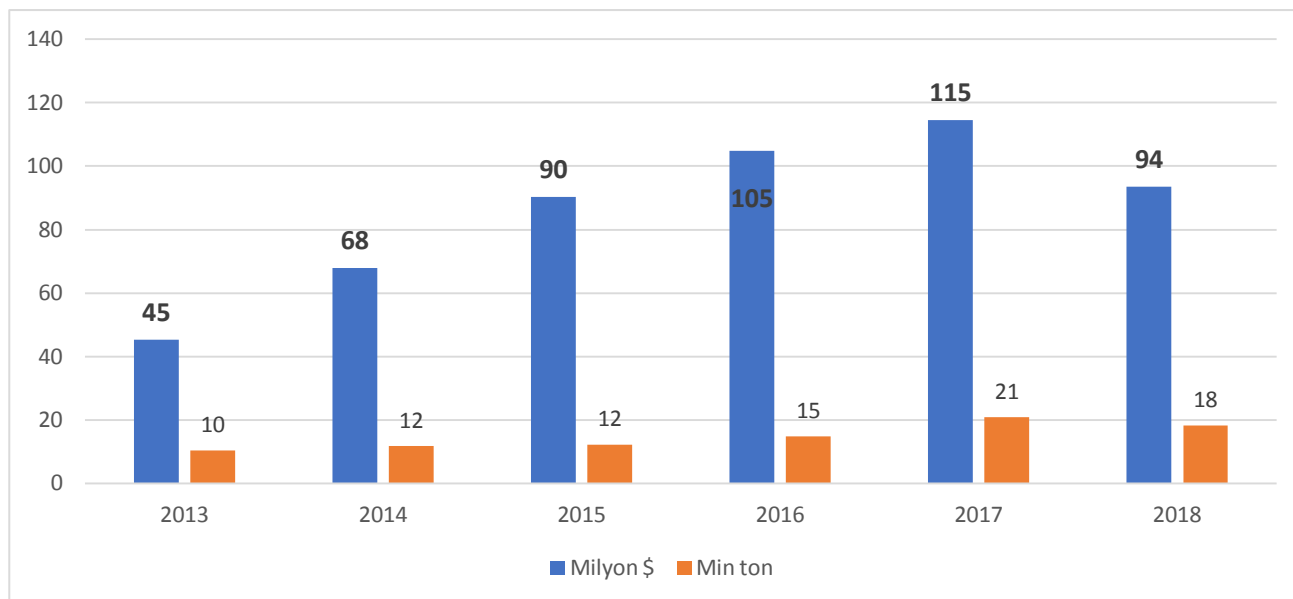
Şəkil 3. 2018-ci ildə dünya üzrə fındıq (HS kodu 080222) ixracının strukturunu, %

Mənbə: (10)

Dünya fındıq bazarı üzrə göstəricilərin qısa icmalında məlum olur ki, bu bazarın əsas oyunçuları da Türkiyə, İtaliya, Azərbaycan, Gürcüstan, Çili və ABŞ-dır.

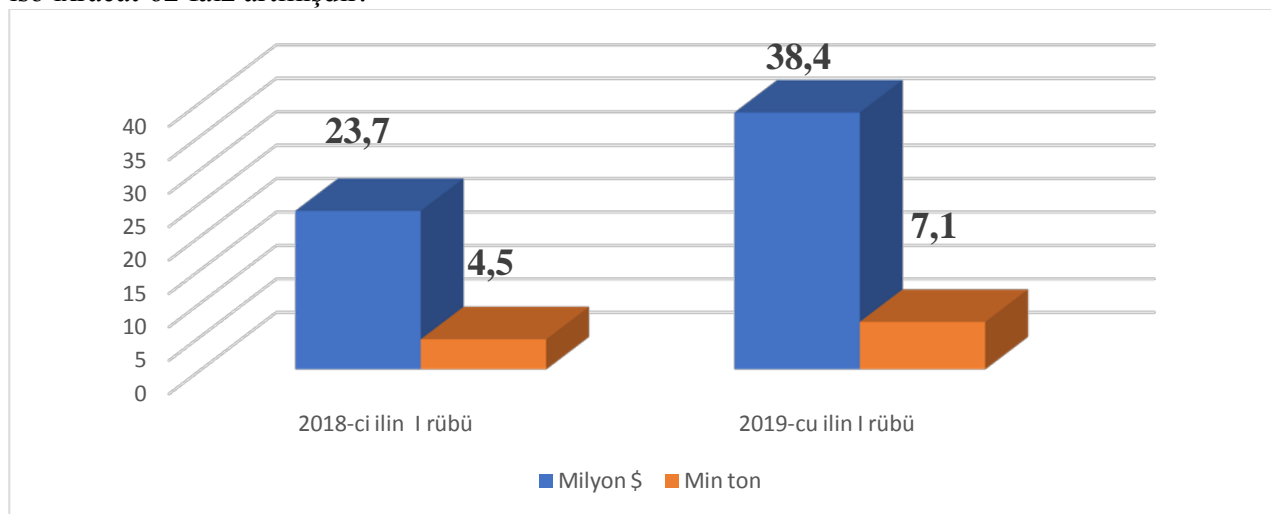
2. Azərbaycanda fındıq ixracının mövcud vəziyyəti

Qabığı təmizlənmiş meşə fındığı (HS kodu 080222) 2017 və 2018-ci illərdə Azərbaycanda qeyri-neft sektoru üzrə ən çox ixrac olunan 5 məhsuldan biri olmuşdur. Belə ki, 2017-ci ildə 114,5 milyon ABŞ dolları dəyərində, 2018-ci ildə isə 93,5 milyon ABŞ dolları dəyərində qabığı təmizlənmiş meşə fındığı ixrac olunmuşdur. 2017-ci ildə qabığı təmizlənmiş meşə fındığı ixracı 9 faiz artmış, 2018-ci ildə isə 18 faiz azalmışdır. 2017-ci ildə qabığı təmizlənmiş meşə fındığı ixracı qeyri-neft sektoru üzrə ixracatın 7,4 faizinə, 2018-ci ildə isə 5,5 faizinə bərabər olmuşdur.

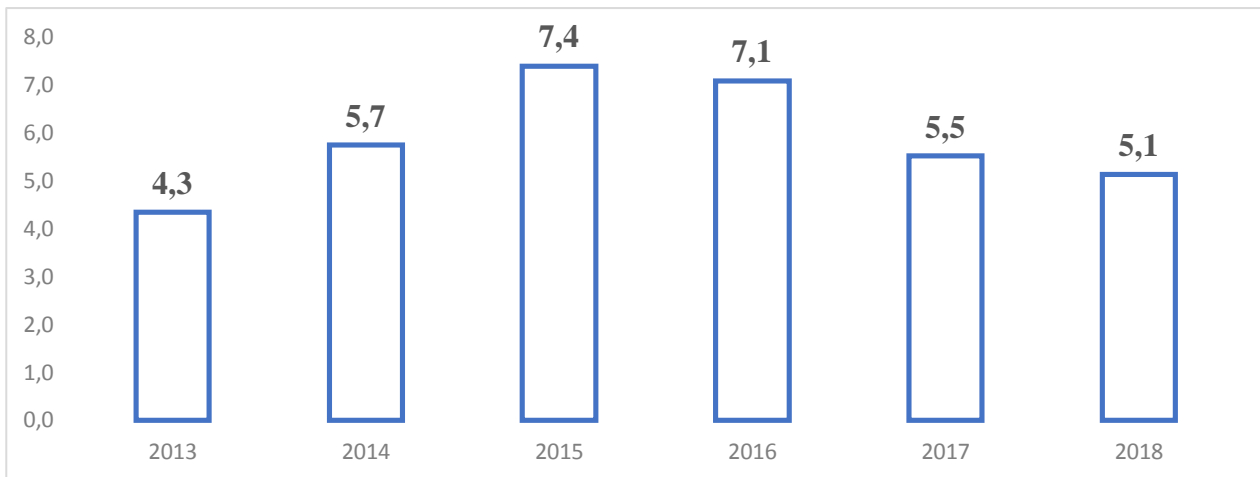
Şəkil 4. Azərbaycan qabığı təmizlənmiş meşə fındığı ixracı(3; 6)

2017-ci ildə qabığı təmizlənmiş meşə fındığı ixracı 2016-cı illə müqayisədə dəyər baxımından 9%, həcm baxımından isə 40% artmışdır. Amma dünya bazarında meşə fındığının qiymətində baş verən ucuzlaşma Azərbaycandan bu məhsulun ixracına təsir etmişdir. Nəticədə 2018-ci ildə qabığı təmizlənmiş meşə fındığının ixracı dəyər baxımında 18 faiz, həcm baxımından isə 12 faiz azalmışdır. 2019-cu ilin birinci rübündə isə 2018-ci ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə isə ixracat 62 faiz artmışdır.

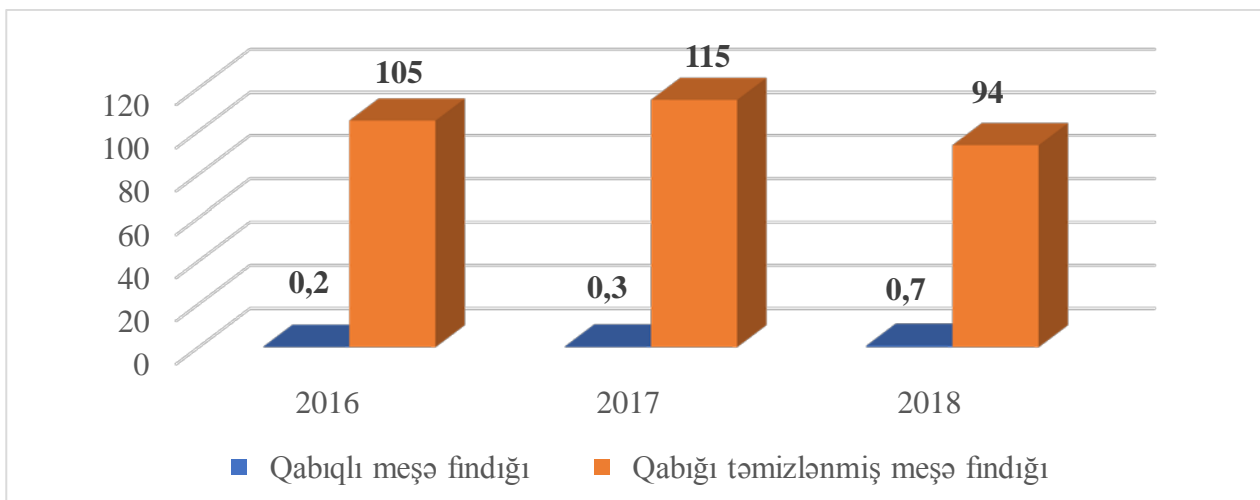
Şəkil 5. Azərbaycan 2019-cu ilin I rübündə qabığı təmizlənmiş meşə fındığı ixracı(6;7)

Azərbaycan Respublikasından ixrac olunan qabığı təmizlənmiş meşə fındığının qiymətini təhlil etdikdə isə məlum olur ki, 2015-ci ildən etibarən qiymətdə azalma baş vermişdir. 2018-ci ildə 2015-ci illə müqayisədə ixrac edilən 1 kq qabığı təmizlənmiş meşə fındığının orta qiyməti 31 faiz və ya 2,3 ABŞ dolları azalmışdır.

Şəkil 6. Azərbaycandan ixrac olunan qəbğli təmizlənmiş meşə fındığının qiymətinin dəyişməsi (3;6)

Onu da qeyd etmək ki, Azərbaycandan həm qəbğli meşə fındığı (HS kodu 080221), həm də qəbğli təmizlənmiş meşə fındığı (HS kodu 080222) ixrac olunur. Amma qəbğli meşə fındığının ixracı çox azdır və əsasən qəbğli təmizlənmiş meşə fındığı ixrac olunur.

Şəkil 7. Azərbaycandan ixrac olunan qəbğli və qəbğsiz meşə fındığının müqayisəsi, milyon ABŞ dolları ilə (3;6)

2018-ci ildə qəbğli meşə fındığı əsasən Rusiyaya ixrac edilmişdir. Yəni Avropaya ixrac olunan yalnız qəbğli təmizlənmiş fındıq olmuşdur. Ümumiyyətlə, Rusiyaya fındıq ixrac edən ölkələrin siyahısında da ilk beşlikdə Azərbaycan var. Azərbaycanın qəbğli təmizlənmiş meşə fındığı ixracının 2015-ci ildə 20%-i, 2016-cı ildə 29,3%-i, 2017-ci ildə 27,5 faizi, 2018-ci ildə isə 48,4 % Rusiyanın payına düşmüşdür(3;6). Azərbaycan Rusiyaya 1 ton qəbğli təmizlənmiş meşə fındığını 2016-cı ildə 6123 ABŞ dollarına, 2017-ci ildə isə 4935 ABŞ dollarına, 2018-ci ildə isə 4823 ABŞ dollarına ixrac etmişdir. Azərbaycan Rusiya ilə yanaşı digər ölkələrə də fındıq ixrac edir. 2018-ci ildə fındıq ixracında İtaliyanın payı 21,9 faiz, Almaniyanın payı isə 18,8 faiz olmuşdur. İtaliyaya fındığın 1 tonu 5549 ABŞ dollarına, Almaniya 1 tonu 5486 ABŞ dollarına ixrac edilmişdir. Göründüyü kimi, ən baha qiymətə İtaliyaya ixrac edilmişdir.

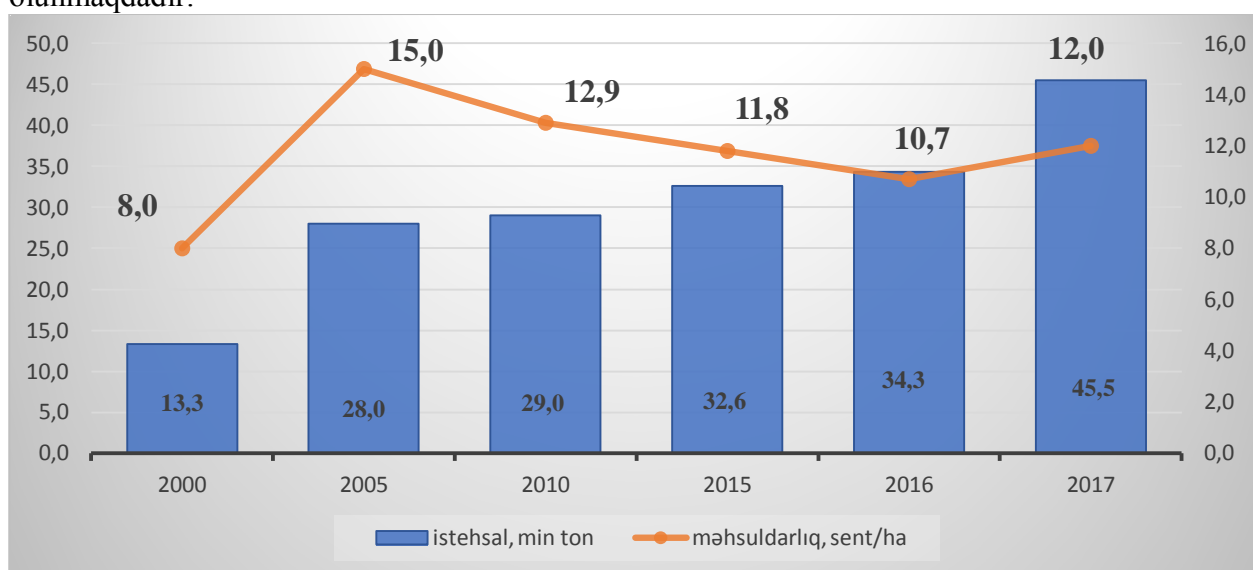
3. Fındıq istehsalının mövcud vəziyyətin qiymətləndirilməsi

Ümummilli lider Heydər Əliyevin ölkəmizə rəhbərlik etdiyi ötən əsrin 70-ci illərində Azərbaycanda fındıqçılığın inkişafına xüsusi diqqət yetirilmiş, qərzəkli bitkilərin geniş miqyasda əkilib becərilməsi istiqmətində iş aparılmışdır(9). Həmin vaxtlar Zaqatala, Şəki, Xaçmaz və Quba

rayonlarının dağətəyi hissəsində yeni fındıq bağlarının salınması istiqmətində də iş aparılırdı. Müstəqillik illərində də ölkəmizdə qərzəkli meyvələrin (fındıq, qoz, şabalıd, püstə, badam) istehsalında artım müşahidə olmuşdur. 2017-ci ildə ölkəmizdə qərzəkli meyvə bağları 73,3 min hektar (ümumi bağların 39,3%-i) təşkil etmişdir ki, bunun da 67,7 min hektarı (92,4%) fındıq bağları, 4,4 min hektarı (6,0%) qoz bağları, 0,7 min hektarı (0,9%) badam bağları, 0,4 min hektarı (0,5%) şabalıd bağları və 0,1 min hektarı (0,1%) püstə bağları olmuşdur(3).

Əsas üstünlük təşkil edən fındıq məhsulunun ümumi istehsalı 2017 – ci ildə 45,5 min ton təşkil etmişdir ki, bunun da 33,7 min tonu (74,1%) Şəki – Zaqatala iqtisadi rayonunda, 9,9 min tonu (21,7%) Quba – Xaçmaz iqtisadi rayonunda istehsal olunmuşdur. Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonunda istehsal olunan fındıq məhsulunun 5,8 min tonu (58,6%) Xaçmaz rayonunda, 3,4 min tonu (34,3%) Qusar rayonunda istehsal olunmuşdur.

Xüsusiən də Azərbaycan ixracında özünəməxsus yer tutan fındıqçılığın inkişafı ilə bağlı son illər konkret addımlar atılır. Nəticədə Azərbaycanda fındıq bağlarının sahəsi sürətlə artmaqdadır. Belə ki, 2000-ci ildə ölkədə 18 min hektar fındıq bağı var idisə 2017-ci ildə bu bağların sahəsi 3,7 dəfə artaraq 67,7 min hektara çatmışdır. Buna paralel olaraq fındıq istehsalında da artım müşahidə olunmaqdadır.

Şəkil 8. Azərbaycanda fındıq istehsalı və məhsuldarlığı (4;6)

Ümumilikdə isə 2017-ci ildə ölkəmizdə meyvə və giləmeyvələrin istehsalı 954,8 min ton olmuş bunların arasında fındıq 4,8 faizlik paya sahib olmuşdur. Ölkə üzrə Şəki – Zaqatala iqtisadi rayonu əsasən qərzəkli meyvələrin (fındıq, şabalıd) istehsalı üçün çox əlverişlidir. Hazırda meyvə bağlarının 81,3% - ni fındıq bağları təşkil edir.

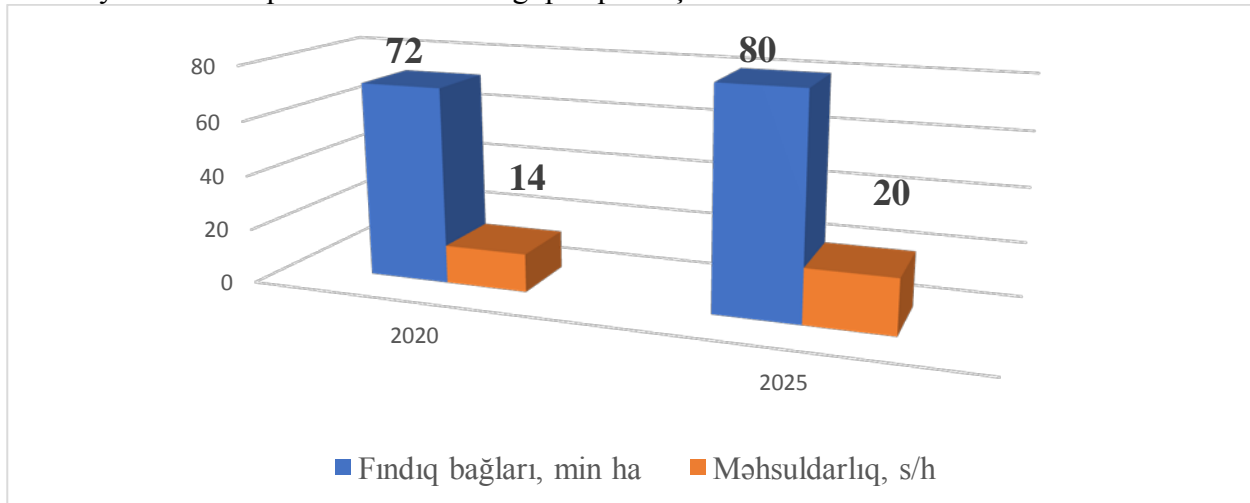
Dünyanın müxtəlif ölkələri ilə müqayisədə Azərbaycanda fındığın məhsuldarlığı qənaətbəxşdir. Respublikamızda “Ata-baba”, “Yağlı fındıq”, “Gəncə fındığı”, “Əsrəfi fındıq” sortları geniş becərilir. Ən böyük istehsalçı olan Türkiyədə orta məhsuldarlıq 13 sentner olduğu halda Azərbaycanda da bu 12 sentner təşkil edir(12). Şübhəsiz ki, qarşıdakı illərdə də yeni salınan fındıq bağlarında daha yüksək məhsuldarlıq olacaqdır və Azərbaycanın fındıq istehsalını və ixracının 2 dəfədən çox artmasına imkan yaranacaqdır.

Qeyd edək ki, ölkəmizdə orqanik fındıq istehsalı potensialı da mövcuddur. Artıq Almaniyanın “Rapunzel” şirkəti ilə “Az-orqanik” MMC-nin əməkdaşlığı nəticəsində Azərbaycanda ekoloji təmiz fındıq ləpəsinin istehsalı və ixracı həyata keçirilir. Belə ki, AMEA-nın Ekoloji Təmiz Kənd Təsərrüfatı üzrə Regional Təcrübə və Resurs Mərkəzi, “Azorqanik” MMC və istehsal şirkəti olan “Kaslar” MMC-nin birgə fəaliyyəti nəticəsində regionda ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı üzrə təlim və seminarlarda iştirak edən 500-ə qədər fermerdən 200 nəfərinin təsərrüfatı Avropanın Bio - inspekta akkreditasiya orqanı tərəfindən sertifikatlaşdırılmışdır. Ötən il Şəki-Zaqatala regionunda yerləşən bu təsərrüfatlarda 500 ton orqanik fındıq istehsal olunmuşdur. Növbəti mərhələdə isə bu

məhsul emal olunmuş və 200 ton orqanik findıq ləpəsi əldə edilmişdir(13). Azərbaycanda istehsal olunan orqanik findıq ləpəsinin Almaniya Federativ Respublikasının Legau şəhərinə ixrac edilmişdir.

4.Azərbaycanda findıqçılığın inkişaf perspektivləri

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 2017-ci il 04 avqust tarixində Qax rayonunda keçirilən barama, tütün və findıq istehsalının inkişafı məsələlərinə dair respublika müşavirəsində "Qarşıya məqsəd qoyulub ki, biz findıq bağlarının sahəsini 80 min hektara çatdıraq. Bu, aparılmış təhlil əsasında formalaşmış real rəqəmdir. Əgər biz 1-2 il ərzində 32 min hektardan 55 min hektara qalxa bilmişiksə, ona görə, 80 min hektarda bağların salınması tam real rəqəmdir. Biz növbəti bir neçə il ərzində buna çatmalıyıq" deyərək müvafiq qurumlara bu istiqamətdə fəaliyyət göstərmək üçün tapşırıq verilmişdir(5). Görülən tədbirlər nəticəsində qarşıdakı illərdə Azərbaycanda findıq istehsalının artacağı proqnozlaşdırılır.

Şəkil 9. Azərbaycanda findıq bağlarının və məhsuldarlığın artması ilə bağlı proqnoz

Qeyd edək ki, məhsuldarlıq hesablanarkən yeni salınan bağların intensiv olması nəzərə alınmışdır. Şəkil 9-dan da göründüyü kimi qarşıdakı illərdə həm də findıq ixracının artırılması üçün potensial yaranacaqdır. Digər kənd təsərrüfatı məhsulları ilə müqayisədə, findıq xammalının satış həcmi istənilən bazarda artırılması daha rahatdır. Çünki az sayda təchizatçı ölkənin olması müqabilində, findığa olan tələbat dünya miqyasında böyüyür. Azərbaycan findığı 10 il bundan əvvəlki illə müqayisədə həm keyfiyyəti və qablaşdırılması, həm də emal səviyyəsi ilə fərqlənir.

Tədqirəliyi halda ki, ölkəmizdə Findıq İstehsalçıları və İxracatçıları Assosiasiyası yaradılmışdır və bu sahədə fəaliyyət mərkəzləşmiş qaydada aparılmağa başlamışdır. 52 üzvü olan bu qurum findıqçılıq təsərrüfatında istehsal mədəniyyətinin və səmərəliliyin artırılmasına, findıq istehsalı və emalı sahəsində yeni texnologiyaların tətbiqinə, təbii resursların səmərəli istifadəsinə dəstək verir, findıqçılıqla bağlı maarifləndirmə işi aparır (14).

Amma qarşıdakı illərdə ölkəmizdə findıq emalının dərinləşdirilməsi də vacibdir. Dövlət proqramına(2) əsasən də Xaçmaz və Qax rayonlarında findıq emalı müəssisələrinin yaradılması nəzərdə tutulmuşdur(8). Bizim qənaətimizcə isə findıq emalının dərinləşdirilməsi məqsədlə xarici şirkətlərlə birgə müəssisənin yaradılması ideyasına da baxmaq olar. Təklif edirik ki, Zaqatala rayonunda əsasən qərzəkli meyvələrin emalı üzrə ixtisaslaşan sənaye məhəlləsinin yaradılması məsələsinə baxılsın. Nəzərə alaq ki, dünyada findığın əsas alıcıları iri şirniyyat şirkətləridir. Bu şirkətləri həm sənaye məhəlləsinə dəvət etmək mümkündür. Məsələn, məşhur "Ferrero" şirkəti hər il dünya findıq istehsalının xeyli hissəsini alır və emal edir. Bu şirkətin hələ 2000-ci ildən Azərbaycana maraq göstərdiyi bildirilir. Onun üçün qarşıdakı illərdə bu şirkətlə də əməkdaşlıq dərinləşdirilməlidir. Digər tərəfdən Azərbaycan dünyada əsas orqanik findıq ixracatçısı kimi də önə çıxa bilər.

NƏTİCƏ

Aparadığımız araşdırma nəticəsində aydın olmuşdur ki, 2017-2018-ci illərdə Azərbaycanda qeyri-neft sektoru üzrə ən çox ixrac olunan 5 məhsuldan biri qabığı təmizlənmiş meşə fındığı olmuşdur. 2017-ci ildə 2016-cı illə müqayisədə qabığı təmizlənmiş meşə fındığı ixracı 9 faiz artmışdır. 2018-ci ildə qabığı təmizlənmiş meşə fındığının ixracı dəyər baxımında 18 faiz azalması isə əsasən dünya bazarındakı qiymətin ucuzlaşması ilə bağlı olmuşdur. Azərbaycan ixracatçıları məhsulların saxlayaraq 2019-cu ilin ilk aylarında daha münasib qiymətə ixrac etməyə üstünlük vermişlər. Məhz 2019-cu ilin birinci rübündə 2018-ci ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 62 faiz artması da bunun təsdiqidir.

Azərbaycanda fındıqçılığın inkişafının həm də sosial-iqtisadi əhəmiyyəti böyükdür. Hazırda bu sahədə 9 min nəfər məşğuldur, yeni bağlar salınandan sonra onların sayının 20 min nəfərə çatacağı proqnozlaşdırılır.

Bununla yanaşı Azərbaycan qarşdakı illərdə fındıqçılıqda emalı da dərinləşdirməli və bazara daha keyfiyyətli, orqanik məhsul çıxarmaqla gəlir əldə etməyə hədəflənməlidir. Bu baxımdan Azərbaycanın “Atababa” sortu dünyada lider olan “Giressun” və “cefoni” ilə tam rəqabət apara bilər.

Araşdırmamız göstərir ki, qarşdakı illərdə fındıq məhsullarının ixrac potensialını da artırmaq mümkündür. Ölkədə intensiv fındıq bağları salınır və ümumilikdə fındıq bağlarının 80 min hektara çatdırılması hədəflənir. Bu isə böyük ixrac potensialının yaranacağından xəbər verir. Nəticədə fındıqçılıq Strateji Yol Xəritəsində (1) qeyri-neft sektoru üzrə ixracın 2025-ci ildə adambaşına ən azı 450 ABŞ dollarına qaldırılması hədəfinin reallaşması böyük töhfə verəcəkdir.

Digər tərəfdən fındığın əsas alıcıları böyük şokolad fabrikləri olduğu üçün Azərbaycan ixracatçıları da onlarla birbaşa müqavilələr bağlamağa çalışmalıdırlar. Azərbaycanda bu şokolad fabrikləri ilə birgə müəssisələrin yaradılması imkanı da dəyərləndirilməlidir. Biz emalı dərinləşdirsək və ixracı daha da şaxələndirsək fındıqçılıqdan ölməmiş daha çox valyuta gətirə bilərik.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Azərbaycan Respublikasında kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalına və emalına dair Strateji Yol Xəritəsi. /Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 6 dekabr tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir/- <http://www.president.az/articles/22110>

2. “Azərbaycan Respublikası regionlarının 2019–2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı”. Bakı, 29 yanvar 2019-cu il.

3. “Azərbaycanın xarici ticarəti- 2018”. Statistik məcmuə. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi. Bakı, 2018, 220 s.

4. “Azərbaycanın kənd təsərrüfatı-2018”. Statistik məcmuə. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi. Bakı, 2018, 612 s.

İnternet mənbələri:

5. Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin rəsmi saytı. <https://president.az/articles/24874>

6. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi/- <https://www.stat.gov.az/source/trade/>

7. Azərbaycan Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsi/- <http://customs.gov.az/az/faydali/gomruk-statistikasi/>

8. Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi. <http://economy.gov.az>

9. Azərbaycan Respublikası Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi. <http://agro.gov.az>

10. International Trade Centre. www.trademap.org

11. The International Nut and Dried Fruit Council. www.nutfruit.org

12. Food and Agriculture Organization of the United Nations. <http://www.fao.org/statistics/en/>

13. İxrac icmalı / 2019-cu il / Yanvar №1 (22). <http://iqtisadiislahat.org/export>

14. Azərbaycanda İxracın və İnvestisiyaların Təşviqi Fondu. <http://www.azpromo.az/export/associations>

Velieva S.I., doctoral student

Directions of increase of hazelnut export in the Republic of Azerbaijan**Summary**

One of the main products in Azerbaijan's non-oil sector exports is the peeled hazelnut. So, in 2017, the peeled hazelnut constituted 7.4 percent of Azerbaijan's non-oil sector exports, and 5.5 percent in 2018. At present, Azerbaijan is represented in the top five in the world in terms of exports of cleared hazelnuts. The intensification of hazelnut gardens in the country and targeting the total area of hazelnut areas up to 80 thousand hectares will serve to the full realization of the potential in this area in the forthcoming years and to increase exports. In this study, the author evaluates the current state of hazelnut exports in our republic, offers recommendations on increasing exports and deepening hazelnut processing.

Key words: non-oil sector, agriculture, hazelnuts, export, competitiveness.

Велиева С.И., докторант

Направления увеличения экспорта лесного ореха в Азербайджанской Республике**Резюме**

Одним из основных продуктов экспорта ненефтяного сектора Азербайджана является лесной орех. Так, в 2017 году лесной орех составлял 7,4 % экспорта ненефтяного сектора Азербайджана и 5,5 % в 2018 году. В настоящее время Азербайджан представлен в пятерке лидеров в мире по объему экспорта очищенного лесного ореха. Интенсификация садов по выращиванию лесного ореха в стране и охват общей площади им до 80 тысяч гектаров будут способствовать полной реализации потенциала в этой области в предстоящие годы и увеличению экспорта. В этом исследовании автор оценивает текущее состояние экспорта лесного ореха в нашей республике, предлагает рекомендации по увеличению экспорта и углублению переработки лесного ореха.

Ключевые слова: ненефтяной сектор, сельское хозяйство, лесных орехов, экспорт, конкурентоспособность.

Daxil olub: 21.05.2019